

Asociația pentru Politică Externă, împreună cu Friedrich-Ebert-Stiftung, vă propune un Newsletter pe subiecte de politică externă și integrare europeană a Republicii Moldova. Newsletter-ul este parte a proiectului comun „Dialoguri de politică externă”.

foreign policy association
APE
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • IULIE 2020 • NR.7 (173)

Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Newsletter-ul este realizat de Sorina Ștefârță, redactor-coordonator

TEMELE EDIȚIEI:

- 1.** Vladislav Gibincea, director al Centrului pentru Resurse Juridice din Moldova: „Lucrurile vor lua o turnură spre bine atunci când politicienii vor renunța la tradiția de a avea judecătoria în buzunar”
- 2.** Editorial de Victor Chirilă, director executiv APE: „Unde justiția e absentă, statul e la cheremul politicienilor și judecătorilor corupți”
- 3.** Iulian Rusu, IPRE: „Evaluarea extraordinară a actorilor din sectorul justiției: cum și în ce condiții poate fi implementată”
- 4.** Opinia expertului. Dragoș Lucian Ivan: „Justiția fărâmițată în foi legate cu soaară sau Justiția întregită prin digitalizare?”

Importante, pe scurt

Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene a difuzat sâmbătă, 15 august, o declarație prin care anunță că urmărește cu atenție și preocupare evoluția situației postelectorale din Belarus, fiind

îngrijorat în particular de violențele înregistrate în această țară. „Reiterând importanța respectării drepturilor omului și a normelor democratice general acceptate, sperăm că dificultățile cu care se confruntă în aceste zile poporul belarus vor fi depășite pe cale pașnică, în cadrul unui dialog politic autentic și incluziv, se arată în declarația diplomației de la Chișinău. În aceste momente dificile, ne exprimăm întreaga solidaritate cu poporul belarus, continuând să susținem consolidarea democrației, prosperitatea, stabilitatea și independența Republicii Belarus - țară prietenă și partener tradițional important de cooperare al Republicii Moldova”, menționează MAEIE.

O zi mai devreme, la 14 august, miniștrii de Externe din țările membre ale Uniunii Europene au dat undă verde pentru sancționarea represiunii din Belarus în urma realegerii disputate a lui Aleksandr Lukașenko pentru un nou mandat prezidențial. Potrivit unor oficiali europeni, citați de AFP și Agerpres, „va fi întocmită și o listă cu nume” în acest sens. Instituirea sancțiunilor a fost solicitată de cel puțin nouă state membre ale UE, între care Polonia, Republica Cehă, Estonia, Lituania, Letonia și Danemarca. Într-o scrisoare comună, liderii acestor țări au cerut „măsuri restrictive împotriva oficialilor” responsabili pentru desfășurarea alegerilor ce s-au încheiat cu realegerea lui Lukașenko cu circa 80% din voturi și pentru violențele împotriva protestatarilor care contestă rezultatul scrutinului.

Ministrul Oleg Țulea a întreprins, la 4 august, o vizită de lucru la Kiev, la invitația omologului său ucrainean, Dmytro Kuleba. Oficialii au pus în discuție o arie largă de subiecte privind cooperarea bilaterală, regională și internațională, și au constatat o dinamică pozitivă a dialogului dintre cele două țări. Oleg Țulea a mulțumit Kievului pentru asistența acordată în tranzitarea teritoriului Ucrainei a 15 mii de cetățeni moldoveni reveniți din țările afectate de pandemie. La rândul său, Dmytro Kuleba a mulțumit pentru ajutorul umanitar oferit de Republica Moldova regiunilor puternic afectate de intemperii și inundații în Vestul Ucrainei. Șefii diplomațiilor celor două state au discutat și despre realizarea unor acțiuni practice care să dinamizeze colaborarea în domeniile comercial-economic, umanitar, interacțiunii la frontiera de stat moldo-ucraineană, aspecte ale ecologiei râului Nistru și funcționarea Complexului hidroenergetic Nistrea. Pentru aceasta, Oleg Țulea și Dmytro Kuleba au semnat, la Kiev, Planul consultărilor între cele două ministere pentru anii 2021-2022.

Șefa Misiunii Republicii Moldova pe lângă UE, Ambasadoarea Daniela Morari, și-a prezentat, la 30 iulie, scrisorile de acreditare Președintelui Comisiei Europene, Ursula von der Leyen. În

cadrul discuției ce a urmat după ceremonie, Daniela Morari s-a referit la prioritățile mandatului său la Bruxelles - în special, implementarea eficientă a Acordului de Asociere cu UE și participarea constructivă a țării noastre în Parteneriatul Estic. De asemenea, diplomața a reiterat înalta apreciere din partea autorităților de la Chișinău pentru asistența oferită de către UE în contextul COVID-19.

Reforma justiției: supărați pe mutra din oglindă?

Sorina Ștefârță

Peste doar câteva zile Republica Moldova va serba cea de-a 29-a aniversare a Independenței sale - o perioadă nici prea mare, dacă e să ne comparăm cu țările ce au o experiență de sute de ani de statalitate, dar nici foarte mică, dacă e să ne gândim că de la un tânăr ajuns la vârsta de 29 de ani, în care ai investit generos din chiar prima lui zi de viață, ai totuși niște așteptări de performanță.

Care sunt așteptările de performanță de la un stat? Oamenii fericiți, ar fi primul răspuns ce-mi vine în minte și asta chiar dacă fericirea este o chestiune extrem de relativă, iar statul, apriori, e văzut mai mult ca un instrument restrictiv, decât unul generator de emoții pozitive. Cu toate acestea, avem și exemple de țări cu oameni fericiți (Danemarca, din câte se pare, se menține constant în top), iar una

dintre componentele-cheie ale acestei stări de bine este încrederea oamenilor în justiție. „Justiție dreaptă”, cum spunea un spot electoral aproape din altă viață...

Și aici vine fireasca și legitima întrebare: cât de multă încredere au - dacă mai au - în justiție și capacitatea ei de a fi „dreaptă” cetățenii Republicii Moldova? O țară care, de peste două decenii, și-a făcut din reforma justiției vârf oficial de lance, doar că ceva nu merge și, drept urmare, de fiecare dată ne întoarcem la punctul inițial de pornire. De parcă am trăi

într-un continuu banc, când ba Don Quijote e beat, ba mârtoaga bleagă, ba moara (sectorul justiției) invincibilă.

Astfel, la aproape trei decenii de viață independentă, Republica Moldova încă se mai zbate în acest proces de reformare a justiției despre care nimeni, din câte se pare, nu poate spune cu exactitate când a început și mai ales când se va încheia. În același timp, e de ajuns ca cineva să ne atragă atenția asupra faptului că iarăși trenăm și că efortul nu e nici pe departe corespunzător cu așteptările oamenilor acestei țări, dar și ale

► celor care ne-au tot oferit milioane pentru a rupe, odată și odată, cercul vicios al neschimbării din sectorul justiției - și noi sărim ca arși de supărare. Fără să vrem să realizăm că, de fapt, ne supărăm pe mutra din oglindă.

Dar nimic nou sub soare până aici - țările, ca și oamenii, nu o dată aleg să se supere, în loc să-și rezolve problemele. Noutatea ține de faptul că supărarea vine zgomotos tocmai de la cei care ar trebui să stea bine ascunși în iarbă, în speranța că nu vor fi observați. Ultimul exemplu de acest gen este protestul organizat la Delegația Uniunii Europene din Chișinău de reprezentanții Partidului „Șor”, care s-au arătat indignați de o declarație a Ambasadorului Peter Michalko, l-au acuzat de imixtiune în justiție și au cerut Bruxellesului să-l recheme din funcție.

Ce a făcut de facto Ambasadorul UE ca să merite această avalanșă de acuzații? S-a întrebat și el, într-o emisiune televizată, așa cum se întreabă mii de oameni în această țară atunci când vorbesc despre (non)investigarea fraudei bancare: „Cât se mai poate de urmărit cum sunt mereu amânate ședințele de judecată în dosarul Șor? Această tăgădnare pune la îndoială încrederea în sistemul justiției și pune la îndoială eficiența activității organelor de drept...”. Peter Michalko nu s-a lăsat intimidat și a răspuns, calm, prin publicarea unui link la primul, apoi la al doilea Raport Kroll, unde liderul Partidului „Șor” are rol de personaj central.

Totuși, acest episod jenant e mai mult decât o acțiune bine elaborată de trolling. El denotă o dată în plus situația generalizată în justiția din Republica Moldova, când actorii-cheie din sistem înțeleg că nu fac bine, că interesul public le cere o altă abordare și acțiune, dar... de ce să încep schimbarea chiar azi și chiar eu?!.

De fapt, unei justiții „drepte” ar trebui să-i fie rușine pentru asemenea episoade jenante. Pentru că îi pătează și roba, și numele... Cât timp rușinea întârzie însă, putem să scriem cele mai bune legi din lume și... să ne rugăm să nu ajungem vreodată în mașinăria justiției moldovenești. Despre aceasta e actualul Buletin.

Lucrurile vor lua o turnură spre bine atunci când politicienii vor renunța la tradiția de a avea judecătorii în buzunar

Vladislav Gribincea, director al Centrului pentru Resurse Juridice din Moldova

Sfârșitul lui iulie s-a lăsat cu o serie de promovări controversate în ierarhia judiciară de vârf a țării, scoțând la suprafață toate discuțiile, atenuate parcă de pandemie, despre tergiversarea reformei din sector și generând un val de revoltă atât în rândul societății civile și al Opoziției, cât și printre unii actori din sistem. Este vorba, în speță, de desemnarea lui Vladislav Clima (completul ce a menținut hotărârea de anulare a rezultatelor alegerilor noi din Chișinău în anul 2018) ca președinte al Curții de Apel Chișinău; și a Tamarei Chișca-Donova (completul ce a emis hotărârea pe cauza „Gemenii SA, considerată arbitrară ulterior de CtEDO) ca

vicepreședintă a Curții Supreme de Justiție. Cu o reacție a venit și Ambasadorul Uniunii Europene, Peter Michalko, care a menționat că „speranțele că poate exista o schimbare în sistemul de justiție depind de desemnarea persoanelor cu o integritate indubitabilă în locul celor care au determinat justiția să servească intereselor particulare”, iar deciziile cu pricina „ridică îndoieli cu privire la sinceritatea cuvintelor despre reforma sistemului de justiție...”. Despre situația curentă din justiție am discutat cu Vladislav Gribincea, directorul Centrului de Resurse Juridice din Moldova.

Suntem, în continuare, campioni la adresări la CEDO

■ **Domnule Gribincea, voi începe cu sfârșitul, și anume, cu cele mai recente Hotărâri ale CEDO pronunțate împotriva Republicii Moldova și care, din nou, înseamnă despăgubiri de sute de mii de lei - bani din buget, adică de la oameni. În ce măsură aceste decizii fac dovada perpetuării problemelor în justiție sau lucrurile stau mai bine, iar ele sunt doar un ecou al trecutului?**

■ Anul trecut Republica Moldova s-a situat pe locul cinci, dintre cele 47 de țări membre ale Consiliului Europei, după numărul de condamnări la CEDO pe cap de locuitor. Aceste statistici sunt un indicator clar al existenței unor probleme sistemice în justiția din Republica Moldova. Mulți ar spune că majoritatea acestor violări sunt cauzate de legile imperfecte, eu însă nu sunt de acord cu o asemenea abordare. Ba mai mult, o analiză pe care am finalizat-o recent, privind condamnările Republicii Moldova la CEDO, confirmă că, cel puțin în ultimii șapte-zece ani, majoritatea încălcărilor sunt cauzate nu de imperfecțiunile legislative, ci de modul defectuos în care legile, bune per se, sunt aplicate de judecătorii și procurorii moldoveni. Și, cum am spus și cu alte ocazii, degeaba ai o lege bună, dacă ea este aplicată în mod greșit. Chiar și o lege dreaptă se strâmbă... într-o minte strâmbă. Așadar, formal, evident că recentele hotărâri CEDO sunt un ecou al trecutului, căci se referă la situația din anii 2012, 2015... Dar nu înseamnă că lucrurile s-au schimbat simțitor - numărul de cereri depuse la Curte de cetățenii noștri este în continuare mare.

■ **Rezultă că la fel de mari sunt și șansele ca, peste vreo cinci ani bunăoară, să vorbim de noile cauze la CEDO ca despre un ecou deja al anilor 2020?..**

■ Omul apelează la justiție pentru că are un necaz. Justiția este ultima lui

speranță. Și când încrederea aceasta dispare, nu rămâne decât deziluzie și haos. Dacă nu vom căuta soluții la problemele existente și ne vom limita la scuze că „ceva nu ne reușește”, vom bate pasul pe loc. De facto, este foarte simplu să nu ai condamnări la CEDO - nu încălca legea, implicit drepturile omului. Și dacă judecătorii, procurorii, poliștii, funcționarii publici vor respecta legea, automat va crește și încrederea în justiție, și respectul față de stat și ordinea publică.

■ **De ce s-a încetățenit atât de mult tradiția aceasta a „nerespectării”, când aproape fiecare își face titlu de mândrie din faptul că a reușit să încalce o regulă, să ducă de nas o autoritate ori să se eschiveze de la plata unei amenzi? Și aici nu mă refer doar la sectorul de drept, ci și la simpli cetățeni.**

■ Lucrurile sunt interdependente, iar oamenii deseori se inspiră de la cei care ar trebui să fie modele. În același timp, justiția este reflecția a ceea ce se întâmplă în societate, iar în societatea moldovenească noi încă mai obișnuim să adoptăm legi pe care să le ocolim. Și judecătorii, oameni și ei, simt când o lege e scrisă „pentru cineva”, când este făcută pentru a putea fi ocolită. Aici întrebarea e dacă și câți dintre ei reușesc să rămână principiali... Personal, cunosc mulți judecători principiali, care însă înțeleg foarte bine că principialitatea comportă niște riscuri: fie ești demis, fie te pomenești cu un dosar penal, fie ești stigmatizat... În același timp, faptul că un judecător cu pufușor pe botișor stă bine-merci în funcție, ba chiar este promovat, transmite un semnal clar pentru toți: trebuie să joci după regulile bine stabilite de sistem. Astfel, oricât de curajos și principial ar fi un judecător, cred că astăzi, înainte de a emite o hotărâre, el analizează îndelung care pot fi consecințele deciziei sale și pentru el personal.

Ca și în restul societății, în justiție e o criză enormă de lideri

■ **Ați pomenit de judecătorii cu „pufușor pe botișor”. Cum să scăpăm de ei, când structurile abilitate cu funcții de control al integrității nu văd pufușorul?**

■ Este o întrebare deseori invocată și de către juriști. Cert este că, atunci când ne referim la actorii din justiție, cel mai mult contează percepția publică. Nu contează cât de independent este un judecător, dacă toți sunt convingși că el este părtinitor. Și nu contează cât de onest este, dacă toată lumea îl suspectează ca fiind coruptibil. Este exact contextul când aparențele prevalează asupra realității. Căci, atunci când putem dovedi coruptibilitatea unui magistrat, deja nu mai vorbim de o simplă demitere - el trebuie să răspundă penal. Dar când există doar supoziții, dar totodată judecătorul nu-și poate justifica în mod credibil averile și nu poate argumenta în mod clar hotărârile emise, atunci sistemul ar trebui să fie interesat de eliminarea unor asemenea persoane din rândurile sale. Altminteri, imaginea lor se răsfrânge asupra întregului sistem, iar primii care suferă sunt judecătorii buni.

■ **Puteți da exemplul vreunui caz de astfel de auto-curățare a sistemului?**

■ Din câte îmi amintesc, nu au existat mișcări serioase în acest sens. O explicație ar fi criza enormă de lideri în sectorul justiției, pe care să-i urmeze și alți oameni din sistem. Judecătorii, în mod firesc, sunt partea cea mai conservatoare a unei societăți, pentru că rolul lor este să asigure echilibrul, nu să facă revoluții. Acest lucru, inevitabil, îi face printre cei mai rezistenți la schimbare. Tocmai de aceea este nevoie de lideri, care să fie exemplu și să dea tonul. Fiecare judecător în parte poate să fie foarte bun, dar acest aspect este irelevant cât timp ei nu sunt văzuți ca un tot

întreg onest. Este nevoie de lideri în justiție care să promoveze această imagine! Personal, am observat deja semnale pentru apariția unor astfel de lideri. Bunăoară, în toamna anului trecut, o bună parte din judecători nu au participat la acțiuni vădit ilegale menite să revoce membrii CSM, indiferent cine ar fi aceștia. În cazul recentelor numiri la CSM și CSJ, au existat mai multe opinii separate - un soi de disidență, dacă vreți - și faptul că unii judecători au curajul să vorbească despre problemele de integritate ale unor colegi nu poate să nu insufle optimism. Bineînțeles că nu este de ajuns și că, la modul general, schimbarea în justiție va veni odată cu schimbarea în toată societatea. Când oamenii vor înțelege că statul trebuie să-i ajute să trăiască, nu să le limiteze posibilitățile, vor fi mai puțin îngăduitori cu autoritățile și vor cere respectarea legii în fiecare zi. Și, desigur, când politicienii vor proba că nu trișează, că mesajele lor privind combaterea corupției și curățenia din justiție nu sunt demagogie. Aceasta va susține schimbarea masei critice în societate și în justiție. Important este ca justiția să fie gata pentru această schimbare. În caz contrar, politicienii vor trece cu buldozerul prin „justiția moldovenească”.

■ **Apropo de integritate, cum ați aprecia progresele în acest sens? Căci, și aici, legi și instituții parcă avem, rezultatele însă se cam lasă așteptate.**

■ O reformă înseamnă un proces continuu de învățare. La fel e și cu combaterea corupției, inclusiv în sistemul de justiție. Partea bună e că la noi corupția nu face parte din cultura socială, așa cum există în Asia Centrală sau Orientul Mijlociu bunăoară. Peste 80% din cetățeni consideră corupția drept o problemă prioritară, adică există susținerea oamenilor pentru a o combate. Urmează să fim fermi pe cinci direcții clare: 1) transparența - cu cât mai multă transparență în

domeniile „mustoase”, cum ar fi achizițiile publice, cu atât mai mici vor fi tentațiile de a comite ilegalități; 2) limitarea discreției - clarificarea reglementărilor sectorului economic, reducerea la maximum a contractelor dintre funcționar și cetățean și digitalizarea serviciilor publice; 3) valorarea funcțiilor publice - cei care dețin o funcție publică trebuie să știe că, dacă o pierd, pierd mult mai mult decât beneficiile pe care la aduce corupția; 4) sancțiunile - să fie dure, pe măsura abaterii comise și să fie inevitabile; și aici nu este vorba doar de privarea de libertate, ci și de alte măsuri de descurajare, precum pierderea salarizării speciale, a pensiei speciale, confiscarea averii pe care nu o poți justifica. Multe dintre aceste sancțiuni deja există în legislația noastră - ceea ce ne lipsește este inevitabilitatea sancțiunii, pentru că dosarele fie nu ajung în judecată, fie se tergiversează la infinit, fie în final sunt aplicate sancțiuni modice; 5) autorități care să investigheze eficient faptele de corupție. Trebuie de mișcat concomitent în toate cele cinci domenii. Progresul în două-trei domenii nu va aduce efectul scontat. Din contra, majorarea salariilor judecătorilor și procurorilor fără o responsabilizare a actorilor din justiție a condus la percepția că acest pas nu era necesar.

Este nevoie de consolidarea oamenilor buni din sistem

■ **Apropo de majorarea salariilor, a meritat efortul?**

■ A fost o mișcare corectă. Nu poți să fii judecător în Chișinău cu familie, doi copii și un salariu de 6000 de lei, iar în același timp să emiți decizii ce vizează 20-30 de milioane... Majorarea salariilor judecătorilor și procurorilor era necesară înainte de toate pentru a le permite celor onești să nu se

transforme în corupți. Unii ar spune că judecătorii și procurorii și așa au pensii bune, iar anterior primeau gratuit locuință de la stat. Sunt ferm convins că funcționarul public trebuie să trăiască din salariu, nu din alocații, premii, speranța la o pensie decentă sau apartamente gratuite. Ultimele sunt instrumente de a crea ierarhia administrativă bazată pe loialitate și nu pe lege.

■ **Nu riscăm să zăpăcim lumea cu atâtea structuri de „combatere”?..**

■ Da, există ANI, dar ea nu face investigație penală. Da, a fost creată Procuratura Anticorupție, dar ea nu a fost capacitată până la sfârșit. Instituții sunt multe, însă „multe” deseori înseamnă niciuna, căci se aruncă responsabilitățile de la una la alta. Iar noi avem nevoie de procurori care să aibă curajul de a se lua de piept cu funcționari de rang înalt... Și, în acest context, cred că rolul Centrului Național Anticorupție (CNA) - ca organ de urmărire penală, așa cum există în prezent - este depășit. Corupția mică poate fi investigată de procuraturile obișnuite, iar cea mare trebuie să rămână în vizorul Procuraturii Anticorupție. Anual, ultimii ar trebui să arate societății ce au făcut.

■ **Ce alte decizii majore s-ar cere în domeniu, ca să se producă o dinamizare a procesului de reformare a justiției. Și, în general, în acești aproape 30 de independență a țării, au fost perioade când reforma s-a produs de facto?**

■ Dinamizarea o poate aduce schimbarea politică, atunci când politicienii vor veni cu un mesaj clar că, gata!, așa nu se mai poate. O astfel de stare de spirit am simțit-o în august-octombrie 2019, când toți judecătorii și procurorii erau foarte atenți la ceea ce fac, înțelegând că, dacă vor călca strâmb, vor plăti. Al doilea ingredient este consolidarea oamenilor buni din

sistem, pentru a genera schimbarea din interior. Fără ei nu vom reuși. Oricât de mulți judecători străini vom aduce, ei nu îi vor putea substitui pe ai noștri, căci justiția trebuie făcută de moldoveni, pentru moldoveni. În definitiv, este necesară monitorizarea tuturor proceselor din justiție, generând o presiune constantă din partea societății și a partenerilor de dezvoltare. Dar cu certitudine lucrurile vor lua o turnură în bine atunci când politicienii vor renunța la tradiția de a avea judecătorii în buzunar.

■ **Colegii de la IPRE au publicat recent o Notă analitică privind evaluarea extraordinară a actorilor din sectorul justiției. Cât de realist e un asemenea exercițiu? Și cât de mult se ține cont de recomandările societății civile?**

■ Recomandările noastre sunt luate în calcul, în special, la elaborarea legilor - tocmai de aceea, precum spuneam mai devreme, legile la noi nu sunt atât de proaste. Transpunerea legislației în practică este o altă chestiune deja... În ceea ce privește evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor, este un exercițiu la care poți recurge o dată în secol, poate, când înțelegi că mecanismele menite să asigure integritatea justiției nu au nicio șansă să funcționeze. Pentru ca această evaluare să aibă loc însă, trebuie să întrunim mai mulți factori: consens politic major, pe care noi nu îl avem; încrederea societății că astfel de procese sunt făcute pe bune, nu de fațadă; oamenii ce vor realiza evaluarea și încrederea lor în exercițiul dat; și ca politicienii să renunțe la controlul asupra procesului de evaluare, iar partenerii de dezvoltare să monitorizeze acest proces.

La modul real, reforma încă nu a început

■ **Reforma justiției a fost o piatră de care s-au împiedicat ca toate**

guvernările. De data aceasta, cum va fi?

■ Aș zice că, mai curând, este un cartof fierbinte de care, dacă îl ții prea mult în mână, riști să te frigi. Pentru a face o reformă profundă a justiției este nevoie de un singur lucru: să fii tu însuși exemplu, ca lider al unei țări sau al unei societăți. La noi exemplele de acest fel întârzie și reforma justiției - adică schimbările profunde în justiție pe care să le simtă omul de rând - încă nu a început.

■ **O acuzație gravă, dacă ne gândim la câte milioane de euro s-au pompat pentru aceasta...**

■ Și totuși, dacă vorbim de domeniile sensibile, acesta este adevărul. Da, s-au adoptat legi și au fost create instituții, dar pentru om schimbarea încă nu a venit. Nu am avut schimbare radicală nici la nivel de personal, deopotrivă în justiție și în procuratură. Abia când va începe aceasta, vom putea vorbi de mișcare. Va fi mult sânge, multă sudoare și multe lacrimi în jur, dar va trebui de acționat ca un chirurg care taie ca să salveze și să se salveze. Chirurgii vor trebui să fie judecătorii și procurorii, care să se auto-purifice ca sistem. Pentru că, dacă nu o vor face ei, vor veni politicienii, iar atunci când intră politicienii în justiție, dreptatea iese pe fereastră. Ei au alt cadru de acțiune și, dacă va fi lăsat totul la discreția lor, s-ar putea să fie dați afară și oameni ce nu merită asta. Reformele din afară nu sunt sustenabile, ele trebuie să vină din interior, cu susținere din exterior.

■ **Credeți în noua generație?**

■ Da, pentru că mulți dintre ei au fost peste hotare și au văzut cât de confortabil este să trăiești în țări unde legea chiar funcționează. Sper că vor dori să vadă același lucru și la noi. În plus, setul lor de valori nu este bazat

pe obediența față de sistem. Dar aici apare o condiție: să aibă modele bune, de la care să învețe. Fără valori și fără lideri există riscul să fie și mai rău decât ceea ce avem astăzi.

■ **Și pe final, o întrebare ce riscă să fie retorică: vom afla adevărul despre fraudă bancară?**

■ Nu exclud că, mai devreme sau mai târziu, organele de drept ne vor spune cine și unde a dus banii. Întrebarea e cât de credibilă va fi această informație și, mai ales, cât vom recupera din suma pierdută. Eu sunt realist și voi spune că, dacă reușim să restituim 20% din fraudă, va fi un succes. Banii, astăzi, fac înconjurul lumii timp de câteva ore. Iar aici s-au scurs șase ani!.. Prin câte conturi bancare și prin câte jurisdicții au trecut ei până acum, probabil că nu știe nici cel care i-a sustras. Aceasta însă nu înseamnă să renunțăm la acțiunile de investigare și de sancționare. Impunitatea naște monștri și... precedente. Drept urmare, chiar dacă nu vom întoarce banii, condamnări trebuie să existe, iar sancțiunile să fie foarte dure. Pentru ca pe viitor niciun politician să nu se mai gândească la asemenea scheme de îmbogățire și niciun funcționar să nu mai accepte să-i fie complice. În acest sens, fraudă bancară poate fi o hârtie de turnesol și pentru justiție - există suficiente motive să credem că, de rând cu oamenii din politic, au fot și foarte mulți oameni din justiție implicați în aceasta. Trebuie totuși să fac o remarcă: orice condamnare trebuie să se bazeze pe probe, nu pe opinia publică.

■ **Vă mulțumesc pentru interviu.**

Sorina Ștefăruță

Editorial

Unde justiția e absentă, statul e la cheremul politicianilor și judecătorilor corupți

La 27 august 2020, Republica Moldova va celebra 29 de ani de la proclamarea independenței sale. Timp de 29 de ani, încercăm să dăm sens acestei zile istorice, construind un stat cu adevărat suveran, democratic, prosper și echitabil. Un stat pentru oameni... Cu regret, timp de aceiași 29 de ani, am eșuat lamentabil.

Astăzi Republica Moldova este cea mai săracă țară din Europa, cel puțin un sfert din populație a ales drumul emigrării, în căutarea unui trai decent, iar statul construit de noi este considerat ca fiind unul „hibrid”, unde instituțiile naționale, regionale și locale sunt slabe, ineficiente și lipsite de transparență. Justiția este inechitabilă, iar independența ei este butaforică; respectarea drepturilor politice, civile și umane de bază este selectivă, iar egalitatea în fața legii este o iluzie; corupția este larg răspândită și prezintă un impediment major pentru dezvoltarea politică și economică a statului; iar eforturile anticorupție sunt inconsecvente.

Justiția moldovenească, „dulăul de gardă” al corupților...

În opinia majorității societății noastre, anume politicianii corupți, incompetenți și fără principii sunt responsabili de acest dezastru. La rândul lor, politicianii ne atrag atenția că poporul are ce și cum votează, că ei sunt expresia societății. Acestora le scapă, însă, un detaliu important: dacă justiția moldovenească și-ar face meseria în mod echitabil și independent, persoanele certate cu legea nu ar fi alese ca primari sau deputați, nici în funcții guvernamentale nu ar fi promovate. Din contra, acești oameni ar răspunde pe deplin în fața legii. Din păcate, însă, justiția noastră a ajuns „dulăul de gardă” al oligarhilor și politicianilor corupți, cărora le asigură atât de necesara imunitate pentru a-și continua nestingherit cariera politică, transformată în business profitabil. În același timp,

Victor Chirilă,
director executiv al Asociației pentru
Politică Externă (APE)

politicienii corupți le asigură judecătorilor compromis și confort și protecție - altfel spus, o mână spală pe alta... Prin urmare, întrebarea zilei de care, fără exagerare, depinde viitorul Republicii Moldova este: putem noi oare distruge această conjurație tacită între politică și justiție?

Un grad ridicat de rezistență la... schimbare

În ultimii zece ani, cu sprijinul UE și al SUA, autoritățile noastre au implementat nenumărate reforme al căror scop a fost să asigure independența și integritatea judecătorilor și a procurorilor; transparența și imparțialitatea justiției; promovarea meritocratică a judecătorilor și procurorilor etc... În 2012, Uniunea Europeană a alocat 70 de milioane de euro pentru

implementarea Strategiei de reformare a justiției 2011-2016, o bună parte din această sumă fiind asimilată. De asemenea, pentru a preveni coruperea judecătorilor și a procurorilor, autoritățile au mărit substanțial salariile acestora. Conform Centrului de Resurse Juridice din Moldova (CRJM), în 2018, Republica Moldova a alocat 1,5% din toate cheltuielile pentru sistemul judecătoresc, și asta în timp ce media în țările-membre ale Consiliului Europei fiind de 0,9%. În ultimii ani, marea parte a majorărilor bugetare alocate justiției au fost destinate pentru creșterea salariilor judecătorilor și procurorilor.

Față în față cu aceste cifre, bineînțeles că, volens-nolens, te întrebi: de ce, în ciuda numeroaselor reforme benefice implementate în ultimii zece ani, schimbarea în justiția noastră este mai mult de fațadă, decât de substanță? De ce răsunătoarele și deja vechile cazuri de mare corupție, abuz de serviciu, delapidare și finanțări ilicite - în special, „Laundromatul rusesc”, „Marele furt bancar”, „Dosarul Bahamas” - rămân neinvestigate sau ignorate complet. Răspunsul ni-l dă „Freedom House” în raportul său „Națiunile în Tranziției 2020”. Conform acestui raport, în anul 2019, calitatea justiției din Republica Moldova a fost afectată de servilismul sistemului judiciar, cu alte cuvinte, de lipsa de independență reală. Totodată, numirile făcute în 2019 la Curtea Constituțională și la Procuratura Generală au arătat că sistemul continuă să fie influențat de interesele politice, iar demiterea Guvernului Sandu, care a întreprins o serie de pași pozitivi pentru relansarea reformei, a demonstrat un grad ridicat de rezistență la schimbări în cadrul justiției moldovenești.

Și Raportul de competitivitate globală 2019 al Forumului Economic Mondial a clasat Republica Moldova pe locul 132 din 141 de țări la capitolul independența justiției. Această tristă realitate ne-a fost reconfirmată recent de către membrii Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) care au decis desemnarea unor persoane cu o integritate profesională îndoielnică la conducerea Curții Supreme de Justiție (CSJ) și a Curții de Apel Chișinău (CA). Prin respectivele decizii ale CSM, judecătoarea Tamara Chișca-Doneva a fost aleasă în funcția de vicepreședintă a CSJ și președintă a Colegiului civil, iar Vladislav Clima - în funcția de președinte al Curții de Apel Chișinău. Chișca-Doneva este unul dintre magistrații care au luat decizia în dosarul „Gemenii” din cauza căruia țara noastră a fost condamnată la CEDO să plătească despăgubiri de 3,6

milioane de euro, iar Vladislav Clima a menținut decizia de a invalida rezultatele alegerilor locale din Chișinău în 2018.

Reforma justiției, imposibilă fără reforma politicii

În martie 2019, Comisia Internațională a Juriștilor (ICJ) a prezentat la Chișinău un raport care evaluează independența sistemului judiciar din Republica Moldova. Conform aceluși raport, chiar dacă au fost întreprinse multe reforme legislative semnificative, independența sistemului judecătoresc este departe de a fi obținută în țara noastră. Motiv din care, în opinia ICJ, încă mai sunt necesare reforme, dar mai mult decât reformele este nevoie de o schimbare a mentalității și a culturii de lucru a judecătorilor, care trebuie să protejeze și să promoveze independența judiciară în munca lor. În acest context mă întreb și vă întreb: cât de real este oare să schimbăm mentalitatea judecătorilor noștri, fără a schimba mentalitatea și cultura de a face politică a politicianilor noștri? Este oare posibil de a aduce schimbări calitative în justiție fără a schimba de o manieră calitativă radicală clasa noastră politică?!

Personal, sunt foarte sceptic față de posibilitatea ca justiția noastră, care este controlată de clanuri clientelare impermeabile la reforme, să fie reformată fără a avea la putere o guvernarea cu un larg mandat popular și care să fie compusă din oameni integri, angajați și decizi să schimbe radical lucrurile inclusiv în acest domeniu - înainte de toate, prin asigurarea condițiilor optime pentru promovarea meritocratică a judecătorilor și procurorilor cu o reputație ireproșabilă, și care, ulterior, vor deveni agenți ai schimbărilor calitative din interiorul sistemului.

Altminteri, pe moment, nu ne rămâne decât să-l cităm pe Ambasadorul Uniunii Europene la Chișinău, Peter Michalko: „Speranțele că poate exista o schimbare în sistemul de justiție al Republicii Moldova depind de desemnarea persoanelor cu o integritate indubitabilă în locul celor care au determinat justiția să servească intereselor particulare, să anuleze alegerile etc.”. Într-adevăr, numai atunci și doar atunci vom putea să distrugem treptat conjurația tacită între politicianii corupți și judecătorii/procurorii compromiși. Până atunci, pe frontul justiției, nimic nou...

Evaluarea extraordinară a actorilor din sectorul justiției: cum și în ce condiții poate fi implementată

Iulian Rusu, director adjunct al Institutului pentru Politici și Reforme Europene

Verificarea integrității, a averilor, stilului de viață, profesionalismului și eticii actorilor din sectorul justiției este una dintre cele mai mari provocări pentru domeniul de drept, dar și pentru societate per ansamblu și Republica Moldova ca stat. Deși cadrul legislativ necesar există încă din 2002, iar în ultimii ani au fost create mai multe structuri abilitate cu funcții de control, carul cam stă pe loc, iar averile nejustificate rămân nepenalizate, fără un răspuns prompt și eficient din partea organelor competente. Una dintre soluțiile propuse în acest context de către comunitatea de experți este desfășurarea unui exercițiu de evaluare extraordinară a actorilor din sectorul justiției. Ce presupune acest mecanism și cum ar putea fi el implementat la noi aflați din Nota analitică elaborată de Iulian Rusu, director adjunct al Institutului pentru Politici și Reforme Europene (IPRE). Menționăm că Nota analitică este publicată cu prescurtări, iar versiunea integrală poate fi accesată pe pagina web a IPRE.

La 16 iulie 2020 Parlamentul Republicii Moldova a exclus de pe ordinea de zi proiectul Hotărârii privind numirea dnei Viorica Puica în funcția de judecător la Curtea Supremă de Justiție, iar ulterior, pe 20 iulie, nu a mai inclus acest subiect în agendă. CSM a prezentat

candidatura dnei Puica de 9 iunie 2020... În același timp, la 28 iulie, CSM a promovat doi judecători controversați: Vladislav Clima - care a fost parte din completul ce a menținut hotărârea de anulare a rezultatelor alegerilor noi din Chișinău în vara lui 2018 - la

funcția de președinte al Curții de Apel Chișinău; și Tamara Chișca-Doneva - care a fost parte din completul ce a emis hotărârea pe cauza „Gemenii SA, ulterior considerată arbitrară de CtEDO - la funcția de vicepreședintă a Curții Supreme de Justiție. Aceste două cazuri sunt un argument în plus pentru a susține exercițiul de evaluare extraordinară a actorilor din sectorul justiției. Deși Ministerul Justiției a lansat inițiative cu conținut similar în anul 2019 și 2020, subiectul evaluării extraordinare a actorilor din justiție, rămâne deocamdată un deziderat fără continuitate.

O istorie de cel puțin două decenii...

Evaluarea actorilor din sectorul justiției este un subiect de discuție de cel puțin două decenii în Republica Moldova. Unele reglementări au fost aprobate pentru a asigura verificarea calității actorilor din sectorul justiției, însă acestea nu s-au soldat cu rezultatul dorit. (...) Efectele reglementărilor ce țin de verificarea averii și intereselor asupra sistemului judecătoresc și cel al organelor procuraturii, dar și asupra sectorului public la general, se lasă așteptate. Sancționarea pentru îmbogățirea ilicită sau încălcarea regimului de avere și interese, inclusiv cu eliberarea din profesie, nu a avut loc. Din contra, în anii ce au urmat după aprobarea cadrului legislativ menționat (2016-2020), prin intermediul Parlamentului și al CSM în funcțiile de conducere din cadrul instanțelor judecătorești au fost

promovate persoane compromise, iar organele procuraturii - în special, procuraturile specializate - au fost expuse frecvent suspiciunilor de control politic, de intentare selectivă a dosarelor penale și de încălcare a drepturilor fundamentale la efectuarea urmăririi penale.

Publicul larg a constatat, în rândul actorilor din sectorul justiției, numeroase cazuri de necorespondere a averii și cheltuielilor, care denotă un stil de viață luxos, cu veniturile legale disponibile. Sunt emblematic, în acest sens, cazurile de achiziție a automobilelor de lux la prețuri declarate de 10.500 de lei sau declararea veniturilor obținute din evenimente de familie, care ajung și la 100 de mii de euro. Acestea, completate cu recente investigații jurnalistice care arată că, bunăoară, automobile electrice - produse relativ noi pe piața mondială - sunt declarate ca fiind achiziționate contra 14 mii de euro, demonstrează încă odată că sistemul de verificare și control al averii, al stilului de viață și contrapunerea lor cu veniturile legale disponibile nu funcționează. Această stare de lucruri se explică și prin competențele dispersate între actorii din sectorul justiției în domeniul declarării și verificării averii și intereselor, precum și prin mecanismul de sancționare, inclusiv cu eliberare din funcție și urmărire penală cu confiscarea averii nejustificate.

Mai mult, cercul vicios de corupție și control politic, în care a intrat sectorul justiției la general, nu ne permite să constatăm că instrumentele instituționale actuale sunt în stare să asigure excluderea actorilor compromiși și cu grave probleme de integritate. Rezultatele se materializează continuu pe arena publică, prin cazuri răsunătoare de anulare a alegerilor generale noi din Chișinău în 2018; Hotărâri ale CtEDO în care se constată încălcarea, de către Republica Moldova, a prevederilor

CEDO, inclusiv una dintre ultimele Hotărâri importante, pe cazul „Gemenii” SA; decizii controversate de anulare a deciziilor CSM; depășirea competențelor de către judecători cu examinarea altor aspecte decât cele menționate în dosar; dar și decizii nejustificate pe cauze mai puțin răsunătoare și care continuă să reducă constant încrederea cetățenilor în justiție.

Mecanismul de evaluare extraordinară a actorilor din sectorul justiției

Evaluarea extraordinară presupune un mecanism diferit de cele existente la moment, prescrise prin acte normative menționate supra, care evaluează integritatea, etica și profesionalismul actorilor din sectorul justiției. O astfel de evaluare va necesita criterii de evaluare și proceduri separate de cele existente, o integrare în proces a autorităților cu competențe în domeniu, în principal CSM și CSP, pentru a asigura corespunderea cu cerințele Constituției, dar și o conlucrare strânsă și acces la informații relevante pentru persoanele evaluate.

➤ **Necesitatea intervenției**

Cadrul instituțional actual nu ne asigură nivelul necesar pentru a aplica criteriile și rigori stricte tuturor actorilor din sectorul justiției. Procuratura Anticorupție, care gestionează dosarele de corupție, inclusiv pe cazurile de îmbogățire ilicită și/sau cu implicarea actorilor din justiție (judecători, procurori) este ea însăși suspectată de lipsă de integritate. În plus, hotărârile ANI privind încălcarea regimului juridic al declarării averii și intereselor sunt supuse verificării din partea sistemului judiciar, care de asemenea suferă de lipsă de încredere și de integritate. În aceste condiții, o intervenție externă care urmărește verificarea integrității actorilor din sistemul justiției este singura soluție fiabilă pentru a depăși derapajele din sector și a oferi actorilor

integri și profesioniști locul pe care îl merită în sistemul justiției din Republica Moldova.

Practicile similare din alte state au arătat progres diferit și acesta a fost influențat, înainte de toate, de cadrul instituțional creat pentru a asigura evaluarea extraordinară, dar și corespunderea cu cerințele constituționale și respectarea recomandărilor Comisiei de la Veneția, precum și asigurarea practică a independenței instituțiilor implicare în evaluare și garantarea unui proces echitabil pentru subiecții evaluării extraordinare. Astfel, dat fiind și opiniile formulate de Comisia de la Veneția în contextul evaluării promovate în Serbia, este evident că nu trebuie preluată practica din această țară. Totodată, exemplele din Georgia și Ucraina oferă unele componente care merită atenție, în special, pe partea ce ține de detalierea criteriilor de evaluare, iar exemplul Albaniei este considerat pentru moment cel mai complex și cu rezultate în general recunoscute ca pozitive. [Nota analitică IPRE](#) din octombrie 2019 detaliază aceste aspecte.

➤ **Precondițiile pentru inițierea și efectuarea evaluării extraordinare**

Pentru ca acest exercițiu complex de evaluare să fie implementat cu succes, sunt necesare trei condiții esențiale: (1) consens larg în societate și în Parlament pentru inițierea unei astfel de evaluări extraordinare; (2) disponibilitatea partenerilor de dezvoltare să susțină și să se implice în procesul de evaluare extraordinară și (3) disponibilitatea de resurse umane și financiare suficiente.

➤ **Cadrul instituțional propus pentru evaluarea extraordinară a actorilor din justiție**

Urmând exemplul Albaniei, cu ajustarea la contextul constituțional

al Republicii Moldova, mecanismul de evaluare extraordinară a actorilor din sectorul justiției ar urma să fie constituit din:

- a. Misiunea Internațională de Monitorizare (MIM);
- b. Comisia de Evaluare (CE), formată din patru Colegii de Evaluare (CIE);
- c. Colegiul Special de Apel (CSA);

În procesul de evaluare extraordinară a actorilor din sectorul justiției urmează să fie antrenate organele de autoadministrare din sector - Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor, pentru a garanta respectarea prevederilor Constituționale (art. 123 alin. (1), respectiv art. 125¹ alin. (3)). La fel, pentru formarea MIM, CE, CIE și a CSA urmează să fie antrenate Parlamentul, Guvernul, partenerii de dezvoltare și societatea civilă.

a. Misiunea Internațională de Monitorizare

MIM este structura care propunem să fie compusă din șapte membri, care va fi aprobată de Guvern, în baza propunerilor partenerilor de dezvoltare și ale societății civile. Această listă urmează să fie aprobată în întregime de Parlament prin votul a cel puțin 3/5 din deputații aleși.

Odată aprobată componența MIM, aceasta va urma să selecteze membrii CE, inclusiv ai CIE, dar și ai CSA, pentru a lansa procesul de evaluare.

Pentru a asigura lipsa de abuzuri din partea CE, MIM va avea și competența de a contesta hotărârile CE care vor viza persoanele supuse evaluării.

b. Comisia de Evaluare și Colegiile de Evaluare

Comisia de Evaluare este autoritatea care va asigura formarea dosarului

inițial al persoanei evaluate și va verifica datele disponibile din alte surse, inclusiv din sistemele informaționale automatizate disponibile la moment în Republica Moldova. CE va dispune și de dreptul de a solicita informații adiționale de la alte autorități pentru a-și fundamenta hotărârea.

Procedurile CE vor include și elementele necesare de proces echitabil pentru persoanele evaluate, cu dreptul de a prezenta informații suplimentare în termen rezonabil, dar și a contesta actele emise de CE la CSA.

CE ar urma să fie compusă din persoane cu reputație ireproșabilă și integre, cu experiență în domenii judiciar, al procuraturii, prevenția corupției, promovarea integrității, fiscal și financiar-bancar.

Selectarea membrilor CE va fi asigurată de MIM, iar, odată agreată componența, aceasta va fi propusă Parlamentului pentru a fi aprobată în întregime cu votul a cel puțin 3/5 din numărul deputaților aleși.

c. Colegiul Special de Apel

CSA urmează să fie format din profesioniști ne-judecătorești, care vor fi propuși Președintelui de către CSM și vor activa la nivelul Curții de Apel Chișinău, însă totalmente independent din punct de vedere instituțional și funcțional.

Competența CSA va fi să judece contestările contra hotărârilor CE, fără funcții de adjudecare pe alte dosare.

Dat fiind faptul că judecătorii din sistemul judecătoresc sunt propuși de CSM, iar membrii CSM se află printre subiecții evaluării extraordinare, formarea CSA va fi posibilă doar după ce membrii CSM vor fi ei înșiși evaluați, iar dreptul de apel va fi asigurat odată ce CSM va înainta candidații la

funcția de judecător la CSA, în baza propunerilor MIM.

d. Secretariatele MIM, CE și CSA

MIM, CE și CSA urmează să dispună, fiecare, de un secretariat separat, format din persoane cu experiență în domeniul juridic, de integritate, financiar-bancar și de urmărire a activelor pentru a putea asigura o activitate eficientă a acestor trei structuri de evaluare.

➤ Subiecții propuși pentru evaluarea extraordinară

Pentru a se putea asigura un proces eficient de evaluare, dar și pentru a asigura că autoritățile din sectorul justiției nu devin nefuncționale, se propune ca evaluarea extraordinară să aibă loc în trei etape.

În prima etapă urmează a fi evaluați membrii CSM și CSP, cu excepția membrilor din oficiu ai CSM și CSP, a președintelui, vicepreședinților și judecătorilor Curții Supreme de Justiție, a Procurorului General, adjuncților Procurorului General, procurorilor-șefi ai subdiviziunilor Procuraturii Generale, procurorului-șef, adjuncților și procurorilor din cadrul Procuraturii Anticorupție, ai Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale, a directorului și vice-directorilor Centrului Național Anticorupție, a membrilor Consiliului de Integritate, a directorului și vice-directorului Autorității Naționale de Integritate, precum și a directorului, directorului adjunct și a membrilor Consiliului Institutului Național al Justiției.

În a doua etapă urmează a fi evaluați președinții și vicepreședinții curților de apel și ai judecătorilor, membrii colegiilor Consiliului Superior al Magistraturii și Consiliului Superior al Procurorilor, inspectorii din cadrul

Inspecției Judecătoreștilor și al Inspecției Procurorilor, procurorii din cadrul Procuraturii Generale, procurorii-șefi și adjuncții procuraturilor teritoriale, judecătorii din cadrul curților de apel, inspectorii de integritate din cadrul Autorității Naționale de Integritate.

În a treia etapă urmează să fie evaluați judecătorii și procurorii care nu au fost evaluați în primele două etape și colaboratorii din cadrul Centrului Național Anticorupție care sunt funcționari publici cu statut special.

➤ **Criteriile de evaluare**

Evaluarea extraordinară a actorilor din sectorul justiției ar urma să se bazeze pe criteriile de integritate și aptitudini profesionale, cu detalierea necesară în lege. Printre criteriile care țin de integritate sunt: verificarea stilului de viață, respectarea obligațiilor de declarare a averii și veridicitatea informațiilor prezentate, verificarea respectării cerințelor de imparțialitate și independență, respectarea conduitei și eticii profesionale, respectarea regimului de interese, precum și asigurarea demnității funcției deținute.

Aptitudinile profesionale sunt verificate prin prisma capacităților și aptitudinilor profesionale de motivare, justificare și soluționare a chestiunilor complexe; a eficienței și nivelului performanțelor; a capacității de revizuire și verificare a hotărârilor/ actelor din partea instanțelor inferioare.

➤ **Regulile de procedură**

Pentru a putea corespunde rigorilor Constituției, regulile de procedură vor fi ajustate pentru a asigura implicarea membrilor CSM, respectiv a membrilor CSP în cazul judecătorilor/ procurorilor. Astfel, în cazul acestor persoane evaluate se va asigura nivelul adițional quasi-judiciar de verificare

din partea CSM, care ulterior va putea fi contestată în CSA. În cazul membrilor CSM și CSP, această etapă nu va fi inclusă, iar controlul judiciar va fi asigurat direct de către CSA, odată ce acesta va fi format.

Oportunitățile și riscurile legate de implementarea mecanismului de evaluare extraordinară

➤ **Oportunități**

Acest mecanism ar putea fi soluția pentru a depăși starea actuală gravă din sectorul justiției. Prin mecanismele propuse de verificare a integrității și profesionalismului ne asigurăm că actorii din sector sunt verificați minuțios, iar în urma verificării revin în sistem având un avans de încredere și suport din partea societății.

Aplicarea mecanismelor de verificare de către MIM, CE și CSA ne **va oferi o practică importantă** de verificare a averii și intereselor, stabilirea standardelor minime de integritate și profesionalism, ce vor putea fi preluate de către structurile actuale implicate în prevenirea și lupta cu corupția - ANI, Procuratura Anticorupție și CNA.

Autoritățile ce vor trece prin procesul de evaluare extraordinară - aplicat, înainte toate, persoanelor cu funcții de conducere din aceste autorități - vor asigura un nivel mai ridicat de încredere, dar și **instrumente noi la îndemână** pentru a investiga eficient acte de corupție, îmbogățire ilicită sau declararea eronată a averii deținute.

➤ **Riscuri**

Evaluarea extraordinară trebuie analizată foarte atent și **elaborată în detaliu înainte ca să demareze**. În caz contrar, aceasta poate eșua. Planificarea minuțioasă cu termeni

realiști și evaluarea costurilor, alături de implicarea Guvernului și a partenerilor de dezvoltare, sunt absolut necesare. Inițierea evaluării fără a ține cont de acești factori va discredita procesul, iar rezultatele vor fi minime sau, și mai rău, mecanismul va fi utilizat în scop de excludere a actorilor integri și cu intenție de schimbare. Un astfel de mecanism se aplică o singură dată, lucru confirmat și de multiplele opinii ale Comisiei de la Veneția.

Procesul de evaluare extraordinară va contribui, inevitabil, la **creșterea numărului de dosare** aflate pe rol atât la procurori, cât și la judecători. Primii care vor trece evaluarea vor fi expuși unei sarcini adiționale de muncă, iar acesta trebuie să fie distribuită în funcție de priorități, pentru a nu afecta principalele procese din țară.

Suportul politic, dar și al partenerilor de dezvoltare este esențial pe întreaga durată a evaluării extraordinare. Implicarea actorilor politici, în special, atunci când vor fi atinse interese înguste de grup, trebuie evitată atât prin instrumente legale, cât și prin intermediul monitorizării și raportării publice. În caz contrar, mecanismul de evaluare extraordinară va fi utilizat pentru a **influența actorii din justiție** și, prin intermediul lor, **a-i constrânge pe concurenții politici** și a **securiza fluxurile de venituri ilegale**.

Cadru temporal de intervenție

Odată ce condițiile minime pentru a demara procesul de evaluare extraordinară sunt întrunite, aceasta poate dura între cinci și șapte ani. Practica Albaniei, considerată cel mai bun exemplu de referință, demonstrează că este nevoie de cel puțin un an pentru a structura cadrul de intervenție și de alți cinci ani pentru a iniția și încheia procesul de evaluare extraordinară.

Opinia expertului

Dragoș Lucian Ivan: „Justiția fărâmițată în foi legate cu sfoară sau Justiția întregită prin digitalizare?”

Proiectul Strategiei pentru asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2020-2023, elaborat de Ministerul Justiției, e construit pe trei direcții-cheie: 1) Independența, responsabilitatea și integritatea actorilor din sectorul justiției; 2) Accesul la justiție și calitatea actului de justiție; 3) Administrarea eficientă și modernă a sectorului justiției. Acest din urmă punct a devenit și mai important acum, în perioada pandemiei, când a fost clar că utilizarea largă a tehnologiilor în domeniu e doar o chestiune de timp. Provocarea nu e una pur „moldovenească”, dovadă și articolul semnat pentru Spotmedia.ro de avocatul Dragoș Lucian Ivan din România. Din postura sa de practician, cadru didactic universitar, cercetător științific și formator în diverse proiecte de educație juridică, autorul ne propune o viziune asupra unei „justiții întregite prin digitalizare” - o realitate la care, cu certitudine, va ajunge curând și Republica Moldova. Vedeți mai jos o sinteză a ideilor-cheie.

Reforme ce nu mai pot fi amânate

„Cu toții am înțeles importanța digitalizării pe perioada pandemiei, care ne obligă să ne adaptăm. Vorbim de

digitalizare la nivel european, fonduri importante alocate de UE pentru ca statele membre să devină mai inovatoare. Miliarde de euro au fost propuse de Comisia Europeană pentru ca statele membre să implementeze

reforme și investiții care să le îmbunătățească viața cetățenilor și care să ne ajute să fim mai pregătiți pentru următoarele provocări.

(...) Din păcate, nu doar pe durata pandemiei am întâlnit situații ce mi-au arătat că Justiția nu este congruentă cu nivelul de așteptări al cetățeanului. De fiecare dată când am ajuns la Registrul Comertului, am văzut o coadă ce șerpuia pe lângă clădire, prin parcare, spre stradă, cu persoane ce depuseseră acte digital, dar soluția trebuia ridicată fizic. Imaginea se repeta în fața multor instanțe.

Starea de urgență a scos la iveală atât frustrarea provocată de problemele structurale ale sistemului juridic din România, cât și noi probleme care cu siguranță puteau fi evitate prin investiții în modernizare, tehnologizare și digitalizarea unor activități simple. A existat constant scuza că nu sunt bani. Acum, avem o oportunitate de a realiza reforme pe termen lung cu granturi și împrumuturi, deoarece Comisia Europeană încurajează digitalizarea. Există finanțe, acum avem nevoie de o strategie. Însă unde suntem?

Raportul privind progresul digital al Europei (EDPR) din 2017, publicat de Comisia Europeană, subliniază că România se situa pe ultimul loc din cele 28 de state membre ale Uniunii Europene, conform Indicelui economiei și societății digitale (DESI), pentru ca

În 2020 să se afle pe locul 26 din 28 la o distanță valorică înfimă față de ultimele locuri ocupate de Grecia și Bulgaria.

Pentru ca lucrurile să stea diferit, există două condiții principale: dorința de reformă și nevoia de performanță. Inerția poate fi zguduită de digitalizarea dosarelor, a datelor și a interacțiunii birocratice. S-ar reduce astfel contactul direct cu personalul instanței pentru comunicări, ridicări, efectuare de copii, depuneri de documente și consultări de documente. Orice intrare sau ieșire din sistem va deveni parte dintr-o bază de date națională ce va permite consultarea, modificarea, managementul informației, monitorizarea și comunicarea. (...) Șirul soluțiilor structurale s-ar completa cu o integrare inter-instituțională care să permită obținerea, spre exemplu, de către instanță, a unor informații precum cazierul judiciar și cel fiscal, date de la evidența populației, fără a necesita amânări de luni de zile ale procedurii sau cheltuieli pentru justițiabil.

Iminența instrumentelor de comunicare digitală

Prezența aproape generalizată a instrumentelor de comunicare digitală ar permite ca **ședințele de judecată să se țină prin videoconferință, transmisie live, înregistrare, iar fișierele video să fie puse la dispoziția publicului și a presei pe site-urile oficiale ale instanțelor.** (...) Putem să recunoaștem necesitatea de a echipa secțiile de poliție, sălile de judecată și locurile de interacțiune instituțională cu echipament ce permite nu numai conectarea dispozitivelor precum telefoane și laptopuri, astfel încât să fie prezentate **sălii probe video, argumente, apărări, note scrise, prezentări, dar și înregistrarea acestor interacțiuni**, respectiv să se prevină fapte de corupție sau abuzuri. (...)

Calitatea reglementărilor va depinde de **un program de investiții în specializarea magistraților, avocaților,**

executorilor, organelor de urmărire penală, grefierilor în utilizarea noilor tehnologii, dar și în crearea de posturi pentru specialiști IT, care să le ofere sprijin permanent. Pe fondul acestor investiții ar fi necesară adoptarea de măsuri concrete care să reglementeze munca la distanță în justiție, rezultând în eliminarea unor amânări nejustificate și termene de judecată din ce în ce mai scurte. Nu în cele din urmă, reforma instituțională ar viza alocarea, pentru prima dată, de **fonduri pentru cercetare și dezvoltare pentru justiție.**

Aceste fonduri ar alimenta parteneriate cu mediul de business, companii cu soluții digitale, precum și societatea civilă înclinată spre dezvoltarea inovației prin aplicații soft, statistici, evenimente, proiecte și proceduri ce să asigure o dezvoltare durabilă. Digitalizarea necesită transformări structurale interne de norme, legislație, instituții, mentalități, obiceiuri și practici de lucru. Practic, aceste reforme ar pătrunde în proceduri și linii de implementare. (...)

Pentru a nuanța discuția, voi oferi câteva exemple de proceduri și etape din zona dreptului penal ce pot cunoaște

digitalizarea, fără a exista pericolul afectării protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

1. Îmbunătățirea comunicării către cetățean

- Comunicarea prin mijloace electronice (App, Email, SMS) a informațiilor legate de dosar.
- Dosarul de urmărire penală în format electronic ar permite supravegherea mai facilă a anchetei de către organele superioare, părțile ar avea acces și posibilitate de a contesta actele de urmărire penală și s-ar putea stabili când, dacă și de cine a fost accesat. Transparența ajută și acuzarea - unele părți nu mai pot invoca abuzuri/lipsa de timp pentru a consulta dosarul.
- Eficientizarea etapei de camera preliminară unde se discută doar probleme tehnice ce privesc legalitatea rechizitoriului și a probelor.
- Plângerile, denunțurile, procedurile de filtru în căile extraordinare de atac, contestația împotriva unui sechestrul asigurător, cererile deținuților

în cursul executării ce nu presupun administrarea de probe se pot desfășura mult mai eficient prin digitalizare.

➤ Folosirea inteligenței artificiale pentru analiza chipului, a reacțiilor fizice ale persoanei și a datelor. În momentul acesta ne bazăm doar pe experiența celor ce investighează. Avem puțini astfel de specialiști și puține dosare beneficiază de o astfel de atenție. Cu toate acestea, prin inteligență artificială, un număr mai mare de dosare, poate chiar toate, pot fi analizate mai amănunțit, scutind ore de muncă, timp, resurse și oferind ajutor spre specializare anchetatorilor încă nu atât de experimentați.

2. Comunicarea cu cetățeanul și cu presa

➤ Crearea unui tur virtual pentru fiecare instanță și a unui birou virtual ce va oferi informații publice, de contact, sfaturi utile, ghiduri și posibilitatea de a face programări (zi, oră).

➤ Generalizarea publicării rapoartelor de activitate ale instanțelor și parchetelor, dar și a jurisprudenței instanțelor, spre armonizarea

jurisprudenței și evitarea erorilor judiciare.

➤ Asigurarea utilizării unor soft-uri de filtrare a datelor cu caracter personal din documentele produse în instanțe și parchete, și compatibilizarea diferitelor programe informatice utilizate de acestea.

➤ Măsurarea cu regularitate a calității justiției, inclusiv prin luarea în considerare a satisfacției beneficiarilor acestui serviciu public.

➤ Publicarea în întregime online nu doar a dispozitivului hotărârilor, ci și a motivării acestora.

3. Sprijin pentru personalul din justiție

➤ Acces la baze de date ce conțin legislația la zi, jurisprudență și materiale juridice. Se spune că există pericolul ca motivările să devină centrate pe jurisprudență (Caselaw) și mai puțin pe principiile legii (principle-based), dar în fapt am avea hotărâri mai temeinic justificate.

➤ Dosarul digitalizat va permite munca la distanță, departe de birourile înguste,

insalubre și o reducere a spațiului fizic necesar într-o instanță.

➤ Un soft de recunoaștere și redare a vocii pentru a se putea dicta acte juridice.

➤ Un soft de management al dosarelor aflate în lucru, cu notificări și listă de sarcini.

➤ Un soft de automatizare a documentelor, template-uri pentru cercetare.

➤ Un soft bazat pe inteligență artificială ce analizează toate hotărârile existente în sistem pentru a oferi soluții de motivare a hotărârii organului judiciar pentru a sprijini o jurisprudență previzibilă și profesionalizarea.

În loc de concluzie, voi afirma că simpla digitalizare, fără viziune și fără încurajarea de inovare constantă, lasă o amprentă minimală asupra justiției. Digitalizarea nu este un moment în timp, ci un proces continuu care, odată început, poate să îmbunătățească în mod direct și vizibil serviciile pentru cetățeni și să propulseze principiile justiției în rândul cetățenilor.

Opiniile exprimate de experți în cadrul editorialelor nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și al Asociației pentru Politică Externă (APE).

Asociația pentru Politică Externă (APE) este o organizație neguvernamentală angajată în susținerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și facilitarea procesului de soluționare a problemei transnistrene în contextul europenizării țării. APE a fost constituită în toamna anului 2003 de un grup proeminent de experți locali, personalități publice, de foști oficiali guvernamentali și diplomați de rang înalt, toți fiind animați de dorința de a contribui cu bogata lor experiență și expertiză la formularea și promovarea de către Republica Moldova a unei politici externe coerente, credibile și eficiente.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică social-democrată germană, scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții social-democrate la problemele actuale și viitoare ale societății. Friedrich-Ebert-Stiftung activează în Republica Moldova din octombrie 2002.